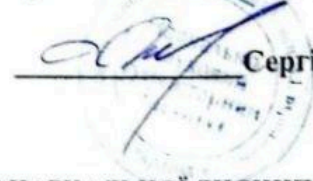

**ТАВРІЙСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ В.І. ВЕРНАДСЬКОГО**

**Навчально-науковий гуманітарний інститут
Кафедра державно-правових і гуманітарних наук**

ЗАТВЕРДЖУЮ

Директор навчально-наукового
гуманітарного інституту

Сергій ГУБАРЄВ

СИЛАБУС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

«ТЕОРІЯ ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ»

Третій (освітньо-науковий) рівень вищої освіти (доктор філософії)

галузь знань	D Бізнес, адміністрування та право <i>(цифр і назва галузі знань)</i>
спеціальність: (спеціалізація):	D8 Право <i>(код і назва спеціальності (або спеціалізації))</i>
освітня програма	«Право» <i>(назва освітньої програми)</i>
форма навчання	денна <i>(денна / заочна)</i>

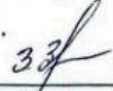
КНІВ-2025

РОЗРОБНИК доктор юридичних наук, доцент, доцент кафедри державно-правових і гуманітарних наук

(підпис) Катерина БОРТНЯК

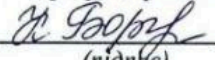
Розглянуто та схвалено на засіданні кафедри
державно-правових і гуманітарних наук

Протокол № 2 від 04.09.2025 р.

Завідувач кафедри
(підпис) Зореслава ЗАХОЖАЙ

Гарант освітньо-професійної програми

д.ю.н, доцент, доцент кафедри державно-правових і гуманітарних наук

(підпис) Катерина БОРТНЯК

1. Загальна інформація про навчальну дисципліну	
1. Назва навчальної дисципліни, код в ОПП	Теорія правової держави, ОК.9.
2. Статус навчальної дисципліни	Навчальна дисципліна обов'язкового компонента загальної підготовки
3. Рік навчання, семестр у якому викладається дисципліна	1 рік, 2 семестр
4. Обсяг навчальної дисципліни (кількість кредитів, загальна кількість годин (аудиторних за видами занять, самостійної роботи здобувача вищої освіти)	Денна форма навчання 3 кредити, загальна кількість годин 90 (лекцій 12 год, семінарських занять 12 год., самостійна робота 66 год.) Заочна форма навчання 3 кредити, загальна кількість годин 90 (лекцій 6 год, семінарських занять 6 год., самостійна робота 78 год.)
5. Вид підсумкового (семестрового) контролю	Залік
6. Інформація про консультації	За графіком проведення консультацій викладачами кафедри
7. Мова викладання	українська
8. Прізвище, ім'я, по батькові викладача (науковий ступінь, вчене звання, посада)	Бортняк Катерина Василівна, доктор юридичних наук, доцент кафедри державно-правових гуманітарних наук
9. Контактна інформація викладача	Bortniak.kateryna@tnu.edu.ua
10. Посилання на силабус на веб-сайті Університету	https://tnu.edu.ua/
2. Опис навчальної дисципліни	
Анотація дисципліни	Навчальна дисципліна « <i>Теорія правової держави</i> » є фундаментальним компонентом підготовки здобувачів вищої освіти третього рівня. Курс охоплює теоретико-методологічні підходи до дослідження правової держави, аналіз її історичного розвитку та сучасних тенденцій у контексті глобалізації та демократизації. Особлива увага приділяється взаємодії правової держави з громадянським суспільством, питанням верховенства права, поділу влади, забезпечення прав і свобод людини та механізмів їх захисту.

У межах дисципліни вивчаються правові системи різних країн, порівнюються моделі правової держави та їх адаптація в національному законодавстві. Значна увага приділяється аналізу нормативно-правової бази, судової практики та міжнародного стандарту

Методом курсу є формування у здобувачів критичного мислення, здатності до аналізу правових процесів і застосування теоретичних знань у практичній діяльності. Дисципліна сприятиме поглибленню розуміння правової культури, відповідальності органів державної влади та ролі інститутів громадянського суспільства.

Мета, завдання та цілі вивчення дисципліни

Метою вивчення дисципліни «*Теорія правової держави*» є аналіз змісту, функцій та призначення сучасної правової держави, особливостей її позиціонування та формування соціального та політико-правового простору, на принципах верховенства права, прав людини та демократії у національному просторі в умовах євроінтеграції. Особливості функціонування правової держави в період воєнного стану. Дисципліна передбачає оволодіння сучасною теорією правової держави також в прикладному сенсі, вивчення основ функціонування сучасної інституціональної системи правової держави в її основних аспектах: правових, соціальних, ідеологічних з відповідним понятійно-категоріальним апаратом, основними функціями та пріоритетами, особливо в контексті реалізації принципу верховенства права, принципу демократії, забезпечення основних прав і свобод людини і громадянина.

Предмет навчальної дисципліни «*Теорія правової держави*» забезпечує глибоке та всебічне засвоєння здобувачами вищої освіти знань про сучасну правову державу, як визначального суб'єкта правовідносин, що уособлює інтереси українського народу.

Завданням дисципліни «*Теорія правової держави*» є:

-дослідження та поглиблене вивчення змісту та основних функцій сучасної правової держави, джерел її походження, ретроспективний огляд історико-правової еволюції та демократичних форм її втілення;

-з'ясування теоретичного змісту правових категорій, які відображають генезу, зміст діяльності правової

держави на сучасному історичному етапі розвитку;

- дослідження сучасної правової держави як основного суб'єкта забезпечення правовідносин в Україні;

- порівняльний аналіз особливостей функціонування, формування та становлення правової держави в Україні та державах-членах Європейського Союзу, Великобританії та країн Британської Співдружності, США та інших демократичних країн;

- дослідження приведення у відповідність згідно вимог та стандартів Європейського Союзу національної правової системи, інституціональної системи України згідно статусу кандидата в члени Європейського Союзу.

- дослідження практики країн-членів Європейського Союзу приведення правової і інституціональної системи у відповідність з Договором про Європейський Союз, стандартів Європейського Союзу;

- дослідження основних тенденцій політико-правового та соціального забезпечення/вдосконалення діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування в сучасній Україні в контексті євроінтеграційних процесів;

- аналіз та дослідження чинного законодавства щодо реінтеграції АР Крим та інших тимчасово-окупованих територій;

- внесення пропозицій суб'єктам законодавчої ініціативи України щодо внесення законопроектів, змін та доповнень в діючі нормативні акти питань щодо реінтеграції АР Крим та інших тимчасово окупованих територій.

Пререквізити	«Сучасна правова доктрина» «Актуальні питання адаптації законодавства України до критеріїв ЄС»
Постреквізити	«Актуальні питання конституційного механізму державної влади в Україні»
Формат проведення дисципліни	Очний, дистанційний, змішаний

3. Загальні та спеціальні компетентності, що формуються у процесі вивчення дисципліни (за Освітньою програмою):

У результаті опанування навчальної дисципліни «Теорія правової держави» здобувач вищої освіти повинен володіти такими загальними (ЗК) та спеціальними (СК) компетентностями відповідно до Стандарту вищої освіти URL:

<https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2022/07/21/081-pravo-magistr-zizminami-643-20032023.pdf>

Програмні компетентності:

Інтегральна компетентність (ІК):

ІК. Здатність продукувати нові ідеї, розв'язувати комплексні проблеми у галузі права, застосовувати методологію наукової та педагогічної діяльності, а також проводити власне наукове дослідження, результати якого мають наукову новизну, теоретичне та практичне значення

Загальні компетентності (ЗК)

ЗК 1. Здатність генерувати нові ідеї (креативність).

Фахові компетентності (ФК)

ФК 1. Здатність виявляти нові інституційні етичні виклики та етичні виклики в житті суспільства і пропонувати для них правові механізми розв'язання.

Здатність планувати та виконувати оригінальні дослідження, досягати наукових результатів, які створюють нові знання у галузі права та дотичних до неї міждисциплінарних напрямках і можуть бути опубліковані у провідних наукових виданнях з права та суміжних галузей.

ФК 4. Здатність виявляти, ставити та вирішувати проблеми дослідницького характеру у сфері права та забезпечувати якість виконуваних досліджень; дотримання права інтелектуальної власності та стандартів академічної доброчесності

ФК 5. Здатність моделювати оптимальні варіанти вирішення складних правових проблем, прогнозувати можливі наслідки їх реалізації

4. Програмні результати навчання відповідно до освітньо-професійної програми

ПРН 1. Мати передові знання з права, а також дослідницькі навички, достатні для проведення наукових і прикладних досліджень на рівні останніх світових досягнень з відповідного напрямку, та отримання нових знань для здійснення інновацій.

ПРН 3. Застосовувати у фаховій діяльності знання та розуміння системи права, історії світової та української правової думки, сучасної правової доктрини, а також основних напрямів та провідних тенденцій у розвитку права.

ПРН 4. Формулювати і перевіряти гіпотези; використовувати для обґрунтування висновків належні аргументи, зокрема, результати теоретичного аналізу, прикладних досліджень, наявні наукові джерела; аналізувати досліджувану проблему з урахуванням широкого правового та загальносоціального контекстів.

ПРН 8. Розробляти, реалізовувати та здійснювати управління науковими та інноваційними проектами, які дають можливість створювати законопроектну та правозастосовну практику і розв'язувати значущі наукові та прикладні правові проблеми з урахуванням етичних, соціально-управлінських, соціальноекономічних, екологічних та духовно-культурних аспектів, забезпечувати реєстрацію прав інтелектуальної власності щодо наукових результатів.

ПРН 11. Здійснювати доктринальне тлумачення норм національного, міжнародного та права Європейського Союзу, здійснювати порівняльний аналіз правових явищ та процесів у різних правових системах.

5. Зміст навчальної дисципліни

Тема 1. Правова держава: сутність, генеза, особливості становлення та формування в Україні. Ретроспективний погляд на генезу правової держави.

1. Поняття та сутність правової держави.
2. Генеза ідеї правової держави: ретроспективний аналіз
3. Особливості становлення та формування правової держави в Україні
4. Сучасний стан правової держави в Україні
5. Перспективи розвитку правової держави в Україні

Тема 2. Основні доктринальні концепції розвитку та формування правової держави.

1. Класичні концепції правової держави.
2. Сучасні теорії правової державності
3. Формування правової держави в контексті української правової думки.
4. Перспективи розвитку доктрин правової держави.

Тема 3. Принцип народовладдя в діяльності правової держави. Форми

здійснення народовладдя в Україні.

1. Сутність принципу народовладдя в правовій державі
2. Конституційно-правові засади народовладдя в Україні
3. Форми здійснення народовладдя в Україні
4. Проблеми реалізації народовладдя в Україні
5. Перспективи розвитку народовладдя в Україні

Тема 4. Теорії демократії: теоретичний та правовий аналіз правової держави.

1. Поняття демократії та правової держави: загальні підходи
2. Класичні та сучасні теорії демократії
3. Взаємозв'язок демократії та правової держави
4. Правовий аналіз моделей демократії в контексті правової держави
5. Перспективи розвитку демократії в умовах формування правової держави

Тема 5. Правова держава: конституційно-правові засади забезпечення прав і свобод людини та громадянина.

1. Поняття правової держави та її зв'язок із правами людини
2. Конституційно-правові засади правової держави
3. Механізми конституційного захисту прав і свобод людини
4. Проблеми реалізації конституційних прав і свобод в Україні
5. Міжнародні стандарти і їх вплив на конституційно-правовий захист в Україні

Тема 6. Децентралізація влади та місцеве самоврядування в Україні: міжнародні стандарти та конституційно-правові засади.

1. Поняття та сутність децентралізації влади і місцевого самоврядування
2. Конституційно-правові засади децентралізації та місцевого самоврядування в Україні
3. Міжнародні стандарти децентралізації та місцевого самоврядування
4. Практична реалізація децентралізації в Україні
5. Перспективи розвитку децентралізації та місцевого самоврядування в Україні

Тема 7. Формування правової ідеології української державності та українського народу як частини європейського співтовариства і європейського суспільства.

1. Поняття та сутність правової ідеології української державності
2. Історичні передумови європейської інтеграції України
3. Формування правової свідомості українського народу в контексті європейських цінностей.
4. Конституційно-правові засади інтеграції України до європейського співтовариства
5. Перспективи розвитку правової ідеології України в європейському

контексті

Тема 8. Політико-правові механізми державотворення в Україні.

1. Поняття та сутність державотворення
2. Історичні передумови державотворення в Україні
3. Конституційно-правові засади державотворення
4. Політичні механізми державотворення
5. Роль міжнародного права та інтеграційних процесів
6. Проблеми та виклики сучасного етапу державотворення

Тема 9. Основні принципи та правові засади реінтеграції АР Крим та інших тимчасово окупованих територій.

1. Міжнародно-правові засади реінтеграції
2. Національне законодавство про реінтеграцію
3. Основні принципи реінтеграції
4. Практичні механізми реінтеграції

5. Структура навчальної дисципліни (тематичний план) ДЕННА ФОРМА

Назви розділів і тем	Кількість годин				
	денна форма				
	Всього	у тому числі			
Л		п/лаб.	сем.	с. р.	
1	2	3	4	5	6
Тема 1. Правова держава: сутність, генеза, особливості становлення та формування в Україні. Ретроспективний погляд на генезу правової держави.	10	1		2	7
Тема 2. Основні доктринальні концепції розвитку та формування правової держави.	10	1		1	8
Тема 3. Принцип народовладдя в діяльності правової держави. Форми здійснення народовладдя в Україні.	10	1		1	8
Тема 4. Теорії демократії: теоретичний та правовий аналіз правової держави.	10	1		1	8
Тема 5. Правова держава: конституційно-правові засади забезпечення прав і свобод людини та громадянина.	10	1		1	8
Тема 6. Децентралізація влади та місцеве самоврядування в Україні: міжнародні стандарти та конституційно-правові засади.	10	2		1	7

Тема 7. Формування правової ідеології української державності та українського народу як частини європейського співтовариства і європейського суспільства.	10	2		2	6
Тема 8. Політико-правові механізми державотворення в Україні.	10	1		2	7
Тема 9. Основні принципи та правові засади реінтеграції АР Крим та інших тимчасово окупованих територій.	10	2		1	7
Форма контролю : Залік					
Усього годин:	90	12	0	12	66

ЗАОЧНА ФОРМА

Назви розділів і тем	Кількість годин				
	денна форма				
	Всього	у тому числі			
Л		п/лаб.	сем.	с. р.	
1	2	3	4	5	6
Тема 1. Правова держава: сутність, генеза, особливості становлення та формування в Україні. Ретроспективний погляд на генезу правової держави.	10	2		2	6
Тема 2. Основні доктринальні концепції розвитку та формування правової держави.	10				10
Тема 3. Принцип народовладдя в діяльності правової держави. Форми здійснення народовладдя в Україні.	10	2		2	6
Тема 4. Теорії демократії: теоретичний та правовий аналіз правової держави.	10				10
Тема 5. Правова держава: конституційно-правові засади забезпечення прав і свобод людини та громадянина.	10				
Тема 6. Децентралізація влади та місцеве самоврядування в Україні: міжнародні стандарти та конституційно-правові засади.	10				10
Тема 7. Формування правової ідеології української державності та українського народу як частини європейського співтовариства і європейського суспільства.	10	2		2	6
Тема 8. Політико-правові механізми державотворення в Україні.	10				10

Тема 9. Основні принципи та правові засади реінтеграції АР Крим та інших тимчасово окупованих територій.	10				10
Форма контролю : Залік					
Усього годин:	90	6	0	6	78

6 . Організація самостійної роботи

6.1. Підготовка до семінарських занять. Здобувачі вищої освіти відповідно до визначеного планів практичних занять готують теоретичний матеріал, користуючись зазначеними джерелами основної та додаткової літератури. Формування теоретичних навичок здійснюється шляхом виконання кейсів та обговорюється їх вирішення на заняттях.

6.2. Матеріали для самоконтролю. Матеріали кейсів з умовами завдань визначаються викладачем.

6.3. Індивідуальні завдання:

Підготувати реферативні доповіді на теми:

1. Поняття правової держави: мінімальні та розширені критерії
2. Генеза ідеї правової держави: від античної “переваги закону” до модерного конституціоналізму
3. Континентальна модель правової держави (*Rechtsstaat*) і англо-американська модель *rule of law*: порівняльний аналіз
4. Верховенство права як принцип: структура, елементи, тест застосовності
5. Поділ влади і система стримувань і противаг у правовій державі
6. Конституціоналізм як інституційна основа правової держави
7. Судова влада у правовій державі: незалежність, підзвітність, легітимність
8. Конституційний контроль як механізм охорони верховенства права
9. Права людини як “ядро” правової держави: концептуальні підходи
10. Пропорційність і розумність у публічному праві: доктринальні стандарти
11. Правова визначеність і якість закону: критерії належного правового регулювання
12. Дискреція органів влади у правовій державі: допустимі межі та контроль
13. Адміністративна юстиція як інструмент захисту прав у сфері публічного управління
14. Академічна добродесність і правова держава: спільні принципи та інституційні наслідки
15. Корупція як антипод правової держави: правова природа і моделі протидії
16. Соціальна правова держава: поєднання свободи, рівності та соціальної справедливості
17. Надзвичайні правові режими й правова держава: межі допустимого
18. Децентралізація і правова держава: як підсилити підзвітність і якість рішень на місцях
19. Демократія і правова держава: взаємна залежність і можливі конфлікти
20. Європейські правові стандарти як орієнтир для розвитку правової держави в національному правопорядку

Список тем для підготовки есе та презентацій:

1. Чи може існувати “правова держава без демократії”: аргументи “за” і “проти” — оберіть позицію і захистіть її через 2–3 критерії легітимності та контролю влади.
2. “Верховенство закону” vs “верховенство права”: де проходить межа в реальному управлінні — побудуйте есе як спростування типового хибного ототожнення.
3. Коли судовий активізм є виправданим, а коли руйнує поділ влади — запропонуйте власний тест меж судового втручання.
4. Чи завжди пропорційність — найкращий стандарт обмеження прав — критично оцініть переваги й слабкі місця цього тесту.
5. Популізм як виклик правовій державі: як відрізнити реформу від демонтажу інституцій — сформулюйте “червоні прапорці” правової деградації.

6. Безкарність посадових осіб і правова держава: що важливіше — швидкість чи процедурна чистота — аргументуйте баланс ефективності й гарантій справедливого процесу.
7. Чи можливий “справедливий закон”, якщо він непрозорий і непередбачуваний — зосередьтеся на правовій визначеності як морально-правовій цінності.
8. Чи можна “заборонити” корупцію законом, не змінюючи інституцій — доведіть, чому інституційний дизайн важливіший за декларації.
9. Соціальні права: право чи політична мета — сформулюйте позицію через концепцію мінімальних гарантій і прогресивної реалізації.
10. Надзвичайний стан: як не перетворити тимчасові обмеження на норму — запропонуйте принципи “виходу” з виняткових режимів.
11. Чому “якість законодавства” — питання прав людини, а не техніки — побудуйте есе як причинно-наслідковий ланцюг “погана норма → порушення прав”.
12. Децентралізація: посилення свободи громад чи ризик локального свавілля — оберіть сторону й запропонуйте інституційні запобіжники.
13. Чи справді прозорість автоматично створює підзвітність — критично оцініть “міф прозорості” та умови її дієвості.
14. Чи є “правова культура” необхідною умовою правової держави, чи достатньо інституцій — аргументуйте через взаємозалежність норм і поведінкових практик.
15. Рівність перед законом: формальна чесність чи реальна справедливість — розкрийте конфлікт між однаковими правилами та нерівними стартовими умовами.
16. Чи має держава право “примушувати до доброчесності” — сформулюйте межі між вихованням, регулюванням і репресією.
17. Цифрова держава і верховенство права: алгоритми як нова форма влади — запропонуйте принципи “алгоритмічної” правової держави (прозорість/пояснюваність/оскаржуваність).
18. Правова держава в умовах війни: що є “недоторканим ядром” — побудуйте аргументацію навколо невідчужуваних гарантій і процедур.
19. Європейські стандарти: допомога чи ризик втрати автономії правопорядку — складіть есе у форматі “діалогу” двох підходів і оберіть позицію.
20. Чи можна побудувати правову державу “зверху вниз” — обґрунтуйте, який баланс потрібен між реформами інститутів та участю суспільства.

6.4. Перелік питань для підготовки до підсумкового контролю:

1. Дайте визначення поняття «правова держава» та назвіть її ключові ознаки.
2. Поясніть різницю між «верховенством права» і «верховенством закону»; чому ця різниця принципова для правової держави.
3. Які елементи “матеріальної” (субстантивної) правової держави відрізняють її від “формальної” (процедурної)?

4. Розкрийте зміст принципу поділу влади як інституційної умови правової держави.
5. Яке місце конституції (конституціоналізму) у становленні правової держави: роль, межі, ризики «конституційного фетишизму».
6. Поясніть, як ідея правової держави розвивалася від античних уявлень про справедливий закон до новочасних концепцій.
7. Охарактеризуйте внесок німецької традиції Rechtsstaat у формування сучасного розуміння правової держави (основна ідея/логіка).
8. Поясніть, як англо-американська традиція rule of law співвідноситься з континентальним розумінням правової держави: спільне й відмінне.
9. Назвіть ключові етапи становлення правової держави в українському конституційному розвитку (без переліку дат; логікою змін).
10. Які системні перешкоди формуванню правової держави характерні для перехідних суспільств і як вони проявляються в українському контексті?
11. Оцініть сучасний стан правової держави в Україні через призму трьох критеріїв: законність, ефективність інститутів, захист прав людини (аргументовано).
12. Поясніть класичну ліберальну концепцію правової держави: її цілі та «межі держави».
13. Охарактеризуйте правову державу в кантівській традиції (ідея свободи, закону та автономії).
14. Поясніть, як у гегелівській традиції співвідносяться держава, право і свобода; які наслідки це має для бачення правової держави.
15. Що таке «соціальна правова держава» і як вона поєднує правові обмеження влади та соціальні функції?
16. Порівняйте позитивістський та природно-правовий підходи до правової держави: сильні сторони й ризики кожного.
17. Розкрийте зміст концепції «правління через право» (governance through law) та її відмінність від класичної правової держави.
18. Поясніть, що означає «інституційна довіра» як ресурс правової держави та як її вимірювати юридичними індикаторами.
19. Охарактеризуйте сучасні теорії «конституційної демократії» та їх значення для правової державності.
20. Поясніть доктрину «стримувань і противаг» як механізм запобігання узурпації влади.
21. Які доктринальні виклики правовій державі породжує воєнний стан/надзвичайні режими: де межа допустимих обмежень?
22. Назвіть перспективні напрями розвитку доктрин правової держави (наприклад, цифрова держава, ризик-орієнтоване регулювання, безпековий вимір) і обґрунтуйте їх релевантність.
23. Поясніть зміст принципу народовладдя в правовій державі: що саме означає «народ — джерело влади» в юридичному сенсі.

24. Які конституційні гарантії забезпечують реальність народовладдя: інституції, процедури, обмеження для влади.
25. Порівняйте безпосередню та представницьку демократію як форми народовладдя: переваги, ризики, умови ефективності.
26. Охарактеризуйте вибори як механізм легітимації влади в правовій державі: ключові стандарти (загальність, рівність, свобода волевиявлення тощо).
27. Референдум: в яких питаннях він є виправданим, а в яких — ризиковим для правової держави (поясніть через принципи конституціоналізму).
28. Поясніть, як інструменти прямої демократії можуть бути інструментом маніпуляції (плебісцитаризм) і які правові запобіжники цьому потрібні.
29. У чому полягає конституційно-правовий зміст права на мирні зібрання як елементу народовладдя?
30. Охарактеризуйте місце місцевих ініціатив/громадських слухань у системі народовладдя: які юридичні рамки потрібні для ефективності.
31. Поясніть феномен «делегування суверенітету» (наприклад, в інтеграційних процесах): чи суперечить він народовладдю?
32. Які типові проблеми реалізації народовладдя в українській практиці: інституційні, процедурні, культурні (прикладі типів проблем, без конкретних кейсів).
33. Запропонуйте 3 правові/інституційні кроки для посилення народовладдя без шкоди для принципів правової держави.
34. Дайте визначення демократії в політико-правовому вимірі та назвіть мінімальні критерії демократичного режиму.
35. Порівняйте «процедурну» та «субстантивну» демократію: у чому різниця предмета оцінки.
36. Охарактеризуйте класичні теорії демократії (антична, ліберальна, республіканська) та їхній вплив на ідею правової держави.
37. Поясніть елітарну теорію демократії та її критику з позицій народовладдя.
38. Поясніть, що таке плюралістична демократія; як вона співвідноситься з верховенством права.
39. Охарактеризуйте деліберативну демократію: які правові інструменти забезпечують якісну публічну дискусію.
40. Поясніть концепцію «змагальної/агоністичної» демократії і її можливі ризики для правової держави.
41. Взаємозв'язок демократії і правової держави: чи можлива демократія без верховенства права, і чи можлива правова держава без демократії?
42. Проаналізуйте феномен «демократичного відступу» (democratic backsliding): які правові маркери сигналізують про відступ.

43. Які моделі конституційного контролю (централізована/децентралізована) краще підтримують баланс демократії та правової держави (порівняльно).
44. Запропонуйте правовий тест (3–5 критеріїв) для оцінювання, чи відповідає певна політична реформа принципам демократії та правової держави.
45. Поясніть, чому права людини є «ядром» правової держави, а не лише «додатком» до законності.
46. Які конституційні принципи забезпечення прав і свобод є базовими для правової держави (перелічіть і коротко поясніть кожен).
47. Розкрийте зміст принципу пропорційності як інструменту обмеження втручання держави у права людини.
48. Поясніть різницю між негативними та позитивними зобов'язаннями держави у сфері прав людини.
49. Які механізми конституційного захисту прав і свобод існують у національній системі: судові та позасудові (узагальнено).
50. Охарактеризуйте роль конституційної юстиції у забезпеченні прав людини (логіка контролю і межі судового активізму).
51. Поясніть, як міжнародні стандарти прав людини впливають на конституційно-правовий захист у національному правопорядку (механізми впливу).
52. Які типові проблеми реалізації конституційних прав в українській практиці: «норма є — механізму нема», «механізм є — не працює», «конфлікт прав».
53. Поясніть баланс між свободою слова та захистом приватності/репутації: які юридичні критерії можуть застосовуватись.
54. Які правові гарантії потрібні для ефективного захисту соціально-економічних прав у правовій державі (поділ на мінімум і прогресивну реалізацію).
55. Сформулюйте аргументовану позицію: чи може держава бути правовою за умов систематичної безкарності посадових осіб; які інструменти протидії.
56. Дайте визначення децентралізації та відмежуйте її від деконцентрації.
57. Поясніть сутність місцевого самоврядування як інституту конституційного ладу: чому це більше, ніж «адміністративний рівень».
58. Які конституційно-правові засади децентралізації та місцевого самоврядування: принципи, суб'єкти, гарантії.
59. Розкрийте поняття субсидіарності та поясніть, як воно пов'язане з ефективністю публічної влади.
60. Охарактеризуйте основні міжнародні стандарти місцевого самоврядування та їх ключові вимоги (узагальнено, без цитування статей).
61. Поясніть, як фінансова децентралізація впливає на реальність самоврядування: які правові запобіжники потрібні.

62. Порівняйте моделі нагляду держави за органами місцевого самоврядування: допустимі межі контролю в правовій державі.
63. Які ризики для правової держави можуть виникати при надмірній децентралізації (фрагментація, нерівність, «локальні авторитаризми»)?
64. Які типові проблеми практичної реалізації децентралізації в українському контексті (інституційні, фінансові, кадрові, безпекові)?
65. Поясніть роль адміністративної юстиції у захисті прав громадян у відносинах з органами місцевого самоврядування.
66. Запропонуйте 3 пріоритетні кроки для подальшого розвитку децентралізації та місцевого самоврядування з урахуванням міжнародних стандартів.
67. Дайте визначення «правової ідеології» державності: чим вона відрізняється від політичної ідеології.
68. Поясніть, як цінності правової держави можуть бути елементом національної правової ідеології.
69. Які історичні передумови європейської інтеграції України можна виділити через призму правової еволюції (логічно, без дат).
70. Поясніть, як «європейські цінності» (гідність, свобода, демократія, рівність, правова держава, права людини) можуть бути перекладені у юридичні принципи.
71. Охарактеризуйте роль правової свідомості та правової культури у формуванні правової ідеології.
72. Поясніть конституційно-правові засади інтеграції України до Європейський Союз як напрям публічної політики та правового розвитку.
73. Поясніть, як гармонізація законодавства з правом ЄС впливає на національний правопорядок: плюси, ризики, межі суверенітету.
74. Порівняйте «європеїзацію права» як технічний процес (адаптація норм) і як ціннісний процес (впровадження принципів).
75. Які правові інструменти можуть зміцнювати правову ідентичність як частину європейського суспільства (освіта, судова практика, антикорупційні інститути тощо)?
76. Охарактеризуйте виклики для правової ідеології в умовах війни: баланс безпеки і прав, ризик правового нігілізму, довіра до інститутів.
77. Запропонуйте сценарії (2–3) розвитку правової ідеології України в європейському контексті на середньострокову перспективу й аргументуйте їх.
78. Дайте визначення «державотворення» у політико-правовому сенсі та відмежуйте його від «націєтворення».
79. Охарактеризуйте історичні передумови українського державотворення як правового процесу (інституційність, суверенітет, легітимність).
80. Які конституційно-правові засади державотворення: установча влада народу, конституційна ідентичність, принципи публічної влади.

81. Поясніть, як політичні партії та виборча система впливають на механізми державотворення (законодавчий процес, відповідальність, представництво).
82. Розкрийте роль парламенту (законодавчої влади) у державотворенні: які інструменти є ключовими для правової держави.
83. Охарактеризуйте роль уряду в державотворенні: політика, регулювання, реалізація законів і межі дискреції.
84. Поясніть місце судової влади в державотворенні: захист конституційного ладу, права людини, контроль законності.
85. Яку роль відіграє міжнародне право та інтеграційні процеси у державотворенні (вплив норм, стандартів, зобов'язань)?
86. Поясніть, як антикорупційна політика та інституції впливають на якість державотворення в правовій державі (канали впливу).
87. Назвіть ключові проблеми та виклики сучасного етапу державотворення: інституційні, ресурсні, безпекові, ціннісні.
88. Сформулюйте пропозиції щодо вдосконалення політико-правових механізмів державотворення, які одночасно посилюють демократію і верховенство права.
89. Поясніть, які міжнародно-правові принципи є базою для реінтеграції тимчасово окупованих територій (суверенітет, невизнання анексії, права людини тощо).
90. Охарактеризуйте місце міжнародного гуманітарного права для політики реінтеграції: які питання воно визначає/обмежує.
91. Які ключові елементи національного законодавства про окуповані території та реінтеграцію потрібно враховувати при формуванні державної політики (категоріями, без назв законів).
92. Поясніть принципи реінтеграції: законність, недискримінація, пріоритет прав людини, безпека, відновлення довіри, справедливість.
93. Що таке перехідне правосуддя і які його інструменти можуть застосовуватись у політиці реінтеграції (компонентно).
94. Поясніть юридичні підходи до відповідальності за колабораціонізм і пов'язані ризики для прав людини та верховенства права (пропорційність, індивідуалізація).
95. Які механізми відновлення прав власності/реєстрів/документів є критичними після деокупації, і які правові ризики при цьому виникають.
96. Поясніть, як мають бути забезпечені соціальні права та доступ до правосуддя для населення на деокупованих територіях у перехідний період.
97. Охарактеризуйте роль місцевого самоврядування та децентралізації в реінтеграції (безпека, послуги, участь громадян).
98. Сформулюйте підхід до реінтеграції Автономна Республіка Крим: які специфічні правові фактори потрібно врахувати (міжнародний, конституційний, гуманітарний, інституційний).
99. Запропонуйте модель «дорожньої карти» реінтеграції (5–7 кроків), яка не суперечить принципам правової держави та правам людини.

7. Політика дисципліни

7.1. Політика щодо академічної доброчесності

Академічна доброчесність здобувачів вищої освіти є важливою умовою для опанування результатами навчання за дисципліною і отримання задовільної оцінки з поточного та підсумкового контролів. Академічна доброчесність базується на засудженні практик списування (виконання письмових робіт із залученням зовнішніх джерел інформації, крім дозволених для використання), плагіату (відтворення опублікованих текстів інших авторів без зазначення авторства), фабрикації (вигадкування даних чи фактів, що використовуються в освітньому процесі).

Політика щодо академічної доброчесності регламентується положенням про запобігання та виявлення академічного плагіату у Таврійському національному університеті імені В. І. Вернадського.

У разі порушення здобувачем вищої освіти академічної доброчесності (списування, плагіат, фабрикація), робота оцінюється незадовільно та має бути виконана повторно. При цьому викладач залишає за собою право змінити тему завдання.

7.2. Комунікаційна політика

Здобувачі вищої освіти повинні мати активовану університетську пошту. Обов'язком здобувача вищої освіти є перевірка поштової скриньки та відвідування курсу навчальної дисципліни у Google Classroom. Протягом самостійної роботи обов'язком здобувача вищої освіти є робота з дистанційним курсом «Правове регулювання у сфері управління національною безпекою», розміщеним на платформі Google for Education. Усі письмові запитання до викладача стосовно курсу мають надсилатися на університетську електронну пошту.

7.3. Політика щодо перескладання

Роботи, які здаються із порушенням термінів без поважних причин оцінюються на нижчу оцінку. Перескладання відбувається із дозволу викладача за наявності поважних причин.

7.4. Відвідування занять

Для здобувачів вищої освіти денної форми відвідування занять є обов'язковим. Поважними причинами для неявки на заняття є хвороба, участь в університетських заходах, відрядження, які необхідно підтверджувати документами у разі тривалої (два тижні) відсутності. Про відсутність на занятті та причини відсутності здобувач вищої освіти має повідомити викладача або особисто, або через старосту. Якщо здобувач вищої освіти захворів, ми рекомендуємо залишатися вдома і навчатися за допомогою дистанційної платформи. Здобувачу вищої освіти, чий стан здоров'я є незадовільним і може вплинути на здоров'я інших здобувачів вищої освіти, буде пропонуватися залишити заняття (така відсутність вважатиметься пропуском з причини

хвороби). За об'єктивних причин (наприклад, міжнародна мобільність) навчання може відбуватись дистанційно - в онлайн-формі, за погодженням з викладачем.

7.5. Політика щодо оскарження оцінювання

Якщо здобувач вищої освіти не згоден з підсумковим оцінюванням його знань він може оскаржити виставлену викладачем оцінку у порядку, встановленому положенням про апеляцію результатів підсумкового контролю з екзамену ТНУ ім. В.І. Вернадського.

7.6. Участь в анкетуванні

Наприкінці вивчення дисципліни та перед початком сесії здобувачеві вищої освіти буде запропоновано анонімно заповнити електронну анкету (Google Forms), яку буде надіслано на університетські поштові скриньки. Заповнення анкет є важливою складовою навчальної активності, що дозволить оцінити дієвість застосованих методів викладання та врахувати пропозиції стосовно покращення змісту навчальної дисципліни «Правове регулювання у сфері управління національною безпекою»

8. Система оцінювання та вимоги

Принципи оцінювання результатів навчання:

- об'єктивність;
- систематичність і системність;
- плановість;
- відкритість, прозорість;
- доступність і зрозумілість.

8.1. Критерії оцінювання результатів поточного контролю

На початку вивчення відповідної дисципліни здобувачам повідомляють про наявність силабусу, зміст, форми проведення поточного контролю та критерії їх оцінювання.

При поточному контролі *оцінці підлягають*: рівень знань продемонстрований у відповідях і виступах; активність при обговоренні питань; результати усного і письмового опитування на семінарських заняттях, поточного контролю тощо.

При виставленні балів за поточний контроль *оцінці підлягають*: рівень теоретичних знань з тем, включених до розділів; самостійне опрацювання тем, опрацювання індивідуальних завдань тощо.

Здобувач, який з поважних причин, підтверджених документально, не мав можливості брати участь у формах поточного контролю має право на його відпрацювання у двотижневий термін після повернення до навчання.

Здобувачу, який не набрав прохідного мінімуму (29 балів) з навчальної дисципліни, за дозволом викладача, надається можливість здачі пройденого матеріалу для отримання необхідної кількості балів з поточного контролю

шляхом виконання запланованих у силабусі завдань, які не були ним/нею попередньо виконані або були виконані незадовільно .

У разі невиконання здобувачем жодного із обов'язкових видів навчальної діяльності (робіт), зазначених у силабусі освітньої компоненти / навчальної дисципліни, його результат оцінюється у «0» балів. Здобувач не допускається до складання заліку, якщо кількість балів, отриманих за поточний контроль протягом семестру становить менше 29 балів.

При наявності «непрохідного мінімуму» поточного контролю напередодні екзамену викладач подає доповідну директору інституту про недопуск здобувача, про що видається розпорядження і здобувач не допускається до складання заліку як такий, що не виконав індивідуальний навчальний план. Відмітка про недопуск у заліковій відомості робиться за наявності розпорядження директора інституту. На дату складання заліку, здобувачу на заліку виставляється «не допущений».

8.2. Шкала оцінювання результатів навчання для навчальної дисципліни, формою підсумкового контролю якої є залік.

Шкала оцінювання результатів навчання, отриманих здобувачем під час вивчення навчальної дисципліни, формою семестрового контролю якої є диференційований залік, здійснюється на основі оцінювання поточної успішності. Загальна оцінка визначається як сума оцінок за виконання всіх обов'язкових видів навчальної діяльності (робіт).

Максимальна кількість балів, яку може отримати здобувач - 100 (табл. 1).

Розподіл балів за видами навчальної діяльності

Таблиця 1

Види навчальної діяльності	Кількість занять / робіт	Максимальна кількість балів
Семінарські заняття	6	24
Поточний контроль (тести, короткі письмові завдання, аналіз кейсів, участь у дискусіях)	протягом курсу	20
Презентація / доповідь за темою дослідження	1	20
Індивідуальне наукове завдання (аналітична робота, есе, дослідницький проєкт)	1	36
Разом		100

Оцінювання роботи на семінарських заняттях

Таблиця 2

Семінарські заняття	1	2	3	4	5	6
Максимальні бали	4	4	4	4	4	4
Мінімальні бали	2	2	2	2	2	2

Критерії оцінювання роботи на семінарі

Таблиця 3

Критерій	Бали
Активна участь у дискусії, аргументовані відповіді	1
Аналіз наукових джерел та нормативно-правових актів	1
Виконання практичного або аналітичного завдання	1
Обґрунтованість висновків, науковий рівень відповіді	1
Разом за одне заняття	4

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Оцінка в балах	Оцінка за національною шкалою	Оцінка за шкалою ECTS	
		Оцінка	Пояснення
90-100	відмінно	A	відмінне виконання
80-89	добре	B	вище середнього рівня
75-79	добре	C	загалом хороша робота
66-74	задовільно	D	непогано
60-65	задовільно	E	виконання відповідає мінімальним критеріям
30-59	незадовільно	FX	необхідне перескладання
0-29	незадовільно	F	необхідне повторне вивчення курсу

9. Рекомендовані джерела інформації

Основні:

1. Декларація про державний суверенітет України від 16 липня 1990 р. Відомості Верховної Ради України. 1990. № 31. Ст. 429.
2. Конституція України. Прийнята Верховною Радою України 28 червня 1996 р. із змінами Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.
3. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001. Відомості Верховної Ради України. 2001. № 25-26. ст.131.

4. Про вибори народних депутатів України: Закон України від 17 листопада 2011 р. № 4061-VI. Відомості Верховної Ради України. 2016. № 22. Ст. 794.
5. Про громадські об'єднання : Закон України від 22. березня 2021. Відомості Верховної Ради України. 2013. № 1. ст.1.
6. Про громадянство України: Закон України від 18 січня 2001 р. Відомості Верховної Ради України. 2001. № 13. ст.65.
7. Про Конституційний Суд України: Закон України від 13 липня 2017р. Відомості Верховної Ради України. 2017. № 35. Ст. 376
8. Про місцеві державні адміністрації: Закон України. Відомості Верховної Ради України. 1999. № 20-21. ст. 190.
9. Про політичні партії в Україні: Закон України від 5 квітня 2001 р. Відомості Верховної Ради України. 2001. № 23. ст.118.
10. Про прокуратуру: Закон України від 14 жовтня 2014 р. Відомості Верховної Ради України. 2015. № 2-3. ст.12.
11. Про службу в органах місцевого самоврядування: Закон України від 7 червня 2001 р. Відомості Верховної Ради України. 2001. № 33. ст. 175.
12. Про судоустрій та статус суддів : Закон України від 22 червня 2016. Відомості Верховної Ради України. 2016. № 31. Ст.545.
13. Сімейний кодекс України: Закон України від 10 січня 2002 р. Відомості Верховної Ради України. 2002. № 21-22. ст. 135.
14. Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 року. Відомості Верховної Ради України. 2003. №№ 40-44. ст. 356.

Додаткові:

1. Громадянське суспільство та правова держава / за заг. ред. В. І. Шакуна. Київ : Алерта, 2023. 304 с.
2. Біленчук П. Д., Кобилянський О.Л., Малій М.І. та ін. Е-суспільство: цифрове майбутнє України: монографія / за заг. ред. П. Д. Біленчука. 2-ге вид., переробл. К.: УкрДГРІ, 2019. 292 с.
3. Становлення та розвиток правової держави: проблеми теорії та практики : матеріали XVI міжнар. наук.-практ. конф., м. Миколаїв, 15–16 квіт. 2022 р. Миколаїв : МНУ імені В. О. Сухомлинського, 2022. 180 с.
4. Правова держава: історія, теорія, методологія : навч. посіб. / за ред. В. М. Князева. Київ : ДЦМАУП, 2021. 256 с.
5. Актуальні проблеми теорії держави і права в сучасних умовах : монографія / за ред. О. П. Кучинської. Харків : Право, 2020. 320 с.
6. Теорія держави і права: сучасний дискурс : зб. наук. пр. за ред. І. В. Яковюка. Одеса: Юридична література, 2020. 278 с.
7. Європейські правові стандарти та їх імплементація в українське законодавство / за ред. О. В. Зайчука. К.: Інститут законодавства Верховної Ради України, 2017. 546 с.
8. Козюбра М. Принципи права: методологічні підходи до розуміння природи та класифікації в умовах сучасних глобалізаційних трансформацій . *Право України*. 2017. № 11. С. 142-164.

9. Медвідь Ф.М. Проблеми децентралізації публічної влади .Децентралізація публічної влади в Україні у контексті зарубіжного досвіду та євроінтеграційних процесів: колективна монографія. за наук. ред. проф. О.В. Батанова, доц. Р. Б. Бедрія; передмова академіка НАН Ю. С. Шемшученка. Львів: СПОЛОМ, 2021. С. 67-83.
10. Трансформація правової ідеології у контексті сучасних викликів: монографія / за заг. ред. Н.М. Оніщенко. Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД», 2016. 472 с.
11. Українське суспільство: Моніторинг соціальних змін. Вип. 6 (20) / головні редактори д. екон. н. В. М .Ворона, д. соціол. н. М. О. Шульга. Київ : Інститут соціології НАН України, 2019. 431 с.
12. Біленчук П. Д., Кобилянський О. Л., Малій М. І. та ін. Правова соціалізація особистості в сучасному світі: людина, суспільство, цивілізація: монографія / за заг. ред. П. Д. Біленчука. К.: УкрДГРІ, 2020. 204 с.
13. Віконський В.В. Ідеологічна функція права в сучасній правовій системі України // *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2016. Випуск 2. Том 4. С. 78- 83.
14. Кульчицький С. «Революція розпаду» 1991 року й наступні революційні спалахи в Україні: закономірності пострадянської динаміки українського суспільства.
15. Революція Гідності: на шляху до історії. *Збірник наукових праць*. Відп. ред. І. Пошивайло, Л. Онишко. Київ: Національний музей Революції Гідності, 2020. С. 169-181.
16. Погорелова З.О. Природа нормотворчої діяльності української держави. *Правова держава*. 2019. № 36. С. 19-25.
17. Правова держава: історія, сучасність та перспективи формування в Україні: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Ужгород, 19-20 лютого 2016 р. Ужгород: Ужгородський національний університет, 2016. 228 с.
18. Публічна безпека та довіра до правоохоронних органів 2020: за результатами досліджень 2013–2020 років, проведених у Харківській області : монографія / Сердюк О. О., Бобро Н. В., Щербакова І. В., Кузіна І. І., Даниленко І. В. МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Голов. упр. Нац. поліції в Харків. обл. Харків: Харків. нац. ун-т внутр. справ, 2020. 151 с.
19. Революція Гідності: на шляху до історії. *Збірник наукових праць* / відп. ред. І. Пошивайло, Л. Онишко. Київ: Національний музей Революції Гідності, 2020. 384 с.
20. Рущенко І.П. Безпекові інститути: еволюційний шлях за роки української незалежності // *Трансформація соціальних інститутів в інформаційному суспільстві. Матеріали ІV Конгресу Соціологічної асоціації України*. Харків, 28-29 жовтня 2021 р. Харків: 2021. С. 118-120.
21. Рущенко І., Рущенко Ю. Кримінальна толпа – інструмент гібридної війни . *Кримінологічні дослідження: збірник наук. праць* / гол. ред. В. Поклад. Луган. держ. універ. внутр. справ ім. Е. О. Дідоренка; Луган. гуман.

- центр. Сєвєродонєцьк: РВВ ЛДУВС ім. Е. О. Дїдорєнка, 2021. Вип. 11: Вїйна та злочиннїсть. С. 9-25.
22. Чаплик М.М. Участь кримїналїтєту у гїбриднїй вїйні: погляд крїзь призму українських реалїй // *Український соціологічний журнал*. 2019. Випуск 21. С. 25-36 // 23. Nechayeva-Yurichuk N. Problems of Cross-Border Cooperation Development along the EU External Borders // *Eurotimes*. 2019. No 27-28. P. 279-294.
24. Nechayeva-Yurichuk N. The Challenge of Interethnic Coexisting in Europe at the Beginning of the XXI Century: The Political Dimension // *Analele Universității din Oradea. Relații Internationale și Studii Europene*. 2019. No 11. P. 153-164.
25. Nediukha M.P. Criticism as a Concept of Classical Science and a Social Phenomenon of Civil Society: the Potential of Constitutional and International Law (As Exemplified by the Ukrainian Society) // *Theoretical and practical aspects of modern jurisprudence development: the experience of European countries and prospects for Ukraine : collective monograph / V. M. Bevzenko, V. A. Bortnyak, K. V. Bortnyak, O. Yu. Busol, etc.* Lviv-Torun : Liga-Pres, 2019. P. 262-283.
26. Bortniak K., Merdova O., Tsomra V., Daraganova N., & Mykhailov R. Experience of administrative and legal support for control and supervision. *Amazonia Investiga*, 12 (63), 2023. P. 289-298. URL: <https://doi.org/10.34069/AI/2023.63.03.27>. Включєно до міжнародної наукометричної бази *Web of Science*.
27. Zlyvko S. V., Bortniak V. A., Bortniak K. V., Storozhuk I. P., & Holobutovsky R. Z. Administrative reforms in Eastern Europe: A comparative legal analysis. *Cuestiones Políticas*, 39 (69), 2021. P. 814-831. URL: <https://doi.org/10.46398/cuestpol.3969.50>. Включєно до міжнародної наукометричної бази *Web of Science*.
28. Komnatnyi S. O., Buha H. S., Fedorova A. M., Horovyi V. M., & Bortniak K.V. The role of civil society institutions in ensuring social control over political processes. *Revista De La Universidad Del Zulia*, 12 (34), 2021. P. 341-360. URL: <https://doi.org/10.46925//rdluz.34.20>. Включєно до міжнародної наукометричної бази *Web of Science*
29. Bevzenko V. M., Bortnyak K. V., Busol O. Yu., etc. The optimization of protection model for rights and freedoms of Ukrainian person: collective monograph. Lviv-Torun: Liha-Pres, 2019. 364 p.
30. Бортняк В. А., Бортняк К. В., Петков С. В. Державна служба в Україні: напрями розвитку в контексті європеїзації. *Право і суспільство. Актуальні питання юридичної науки*. 2023. № 2. Т. 2 С. 393-397.
31. Бортняк К.В., Добрянська Н.В. Адміністративно-правові засоби подолання правового нігілізму в контексті забезпечення сталого розвитку суспільства та держави. Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія юридичні науки. Том 36 (75) № 4, 2025, с 89-94.

32. Бортняк К., Добрянська Н. Правовий нігілізм як загроза верховенству права: причини та можливі наслідки. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2025. Т. 1, № 5. С. 65–70.
33. Добрянська Н.В. «Наукові основи правотворчості у контексті удосконалення правової системи України» / Н.В. Добрянська // Національні інтереси України № 10 (15), 2025, С.612-620
34. Бортняк К.В., Добрянська Н.В., Захожай З.В. «Доброчесність як індикатор, що визначає ступінь розвитку суспільства» // К.В. Бортняк, Н.В. Добрянська, З.В. Захожай // *Успіхи і досягнення у науці* // Серія Право. - Випуск 9 (19) с.17-26 - 2025. [https://doi.org/10.52058/3041-1254-2025-9\(19\)](https://doi.org/10.52058/3041-1254-2025-9(19))

Інформаційні ресурси:

1. Національне агентство з питань запобігання корупції <https://nazk.gov.ua/uk/>
2. Національне антикорупційне бюро України <https://nabu.gov.ua/>
3. Офіційний веб-портал «Судова влада України» <http://www.court.gov.ua>
4. Офіційний сайт Верховного Суду <http://www.scourt.gov.ua>
5. Офіційний сайт Верховної Ради України. <http://www.rada.gov.ua>
6. Офіційний сайт Генеральної прокуратури України <http://www.gp.gov.ua>
7. Офіційний сайт Кабінету Міністрів України <http://www.kmu.gov.ua>
8. Офіційний сайт Президента України <http://www.president.gov.ua>
9. Єдиний вебпортал органів виконавчої влади України: <https://www.kmu.gov.ua>
10. Офіційний вебсайт Конституційного Суду України: <http://www.ccu.gov.ua>
11. Єдиний державний реєстр судових рішень <http://reyestr.court.gov.ua>
12. Сайт Національної бібліотеки України ім. В.І. Вернадського <http://www.nbu.gov.ua>